

Autoreferat

1. Imię i nazwisko.

Damian Markowski

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

21.06.2016 r. – doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, Wydział Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego, tytuł rozprawy: *Sowietyzacja obwodu lwowskiego 1944-1953. Studium zmian społeczno-gospodarczych*, promotor: prof. dr hab. Romuald Turkowski (Uniwersytet Warszawski), recenzenci: dr hab. Piotr Majewski (Uniwersytet Warszawski), dr hab. Grzegorz Motyka (Instytut Studiów Politycznych PAN);

01.09.2010 r. – magister historii w Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, temat pracy magisterskiej: *Ukraińska Powstańcza Armia w Karpatach Wschodnich 1943-1949*, promotor: prof. dr hab. Romuald Turkowski

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

-01.2010 – 07.2016 r. – specjalista ds. wschodnich w Radzie Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Warszawie;

-08.2016 – 10.2022 r. – główny specjalista w Biurze Upamiętniania Walk i Męczeństwa Instytutu Pamięci Narodowej – Głównej Komisji ds. Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie;

-11.2022 r. – obecnie – kierownik Sekcji Badania dawnych Ziemi Wschodnich w Instytucie Strat Wojennych im. Jana Karskiego w Warszawie;

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy, wspomnianym osiągnięciem jest:

Monografia naukowa

Markowski Damian Karol, *W cieniu Wołynia. „Antypolska akcja” OUN i UPA w Galicji Wschodniej 1943-1945*, Kraków 2023, Wydawnictwo Literackie
ss. 535, ISBN: 978-83-08-08166-2; EAN: 9788308081662, recenzent: prof. dr hab. Grzegorz Motyka (Instytut Studiów Politycznych PAN)

W kręgu moich zainteresowań badawczych znajdują się stosunki polsko-ukraińskie oraz dzieje ziem Europy Wschodniej w XX wieku. Interesuję się historią dawnych Ziem Wschodnich II Rzeczypospolitej Polskiej, historią narodów ukraińskiego, białoruskiego i litewskiego, także polityką pamięci współczesnej Polski, Ukrainy oraz innych państw byłego bloku komunistycznego.

Pierwszym poważniejszym owocem moich zainteresowań było opublikowanie popularnonaukowej pracy *Płonące Kresy. Operacja „Burza” na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej Polskiej* (Warszawa 2008 i 2011, Oficyna Wydawnicza Rytm). Wstępem do mojej pracy naukowej było napisanie pracy magisterskiej *Ukraińska Powstańcza Armia w Karpatach Wschodnich 1943-1949* w Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem prof. dr hab. Romualda Turkowskiego. Pracę obroniłem z wyróżnieniem w dniu 01.09.2010 r.

W dalszej pracy badawczej postanowiłem zająć się losem części dawnych Ziem Wschodnich przedwojennego państwa polskiego, jakie po II wojnie światowej znalazły się w granicach Związku Sowieckiego. Ten etap mojej pracy naukowej związany był z intensywnymi kwerendami źródłowymi, jakie przeprowadziłem w archiwach Ukrainy (Kijów, Lwów, Tarnopol, Iwano-Frankiów, Równe, Łuck, Żytomierz, Winnica), Białorusi (Mińsk, Grodno, Brześć), Litwy (Wilno, Kowno) i Niemiec (Berlin, Ludwigsburg, Freiburg im Breisgau). Jesienią 2010 roku rozpocząłem studia doktoranckie w macierzystym Wydziale Historycznym UW. Ich zwieńczeniem była obrona dysertacji *Sowietyzacja obwodu lwowskiego 1944-1953. Studium zmian polityczno-gospodarczych* i uzyskanie stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych nadanego decyzją Rady Wydziału Historycznego UW w dniu 25.05.2016 r. Promotorem mojej pracy doktorskiej był prof. dr hab. Romuald Turkowski, a recenzentami – prof. dr hab. Grzegorz Motyka i dr hab. Piotr M. Majewski.

Dwa lata po obronie pracy doktorskiej ukazała się moja książka *Anatomia strachu. Sowietyzacja obwodu lwowskiego 1944-1953. Studium zmian polityczno-gospodarczych* (Wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania

Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Warszawa 2018, ss. 587). Poruszyłem w niej zagadnienia związane z zaprowadzeniem osobliwości sowieckiego systemu totalitarnego na terenie części województwa lwowskiego II RP, skupionej w strukturach obwodu lwowskiego Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej. Praca ta była dyskutowana na forum historyków polskich i ukraińskich, doczekała się również pozytywnych recenzji naukowych w kraju i za granicą (Adam Ostanek, *Anatomia strachu według Damiana Markowskiego, czyli rzecz o nowej publikacji dotyczącej historii Lwowa i obwodu lwowskiego w latach 1944–1953*, „Kwartalnik Kresowy” 2019, nr 5, z. 2, ss. 185-195); Yuliia Kshanovska, *Between Illusion and Terror. Book review: Damian Markowski, Anatomia strachu. Sowietyzacja obwodu lwowskiego 1944-1953. Studium zmian polityczno-gospodarczych*, „Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість”, L’viv 2019, nr 12, ss. 217-222). Książka zdobyła również nominację w Konkursie o Nagrodę im. Tomasza Strzembosza.

Równoległe do pracy naukowej działałem w krajowych i europejskich strukturach związanych z opieką nad dziedzictwem kulturowym oraz zajmujących się polityką pamięci (Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, European War Graves Commission). Pozwoliło mi to na wymianę poglądów z badaczami z innych państw oraz na poszerzenie perspektywy na interesujące mnie zagadnienia.

Zgłębiając tematykę konfliktu polsko-ukraińskiego w XX wieku, kolejną książkę poświęciłem zmaganiom Polaków i Ukraińców o Lwów w listopadzie 1918 roku (*Dwa powstania. Bitwa o Lwów 1918. Wojna i nowoczesny konflikt pamięci*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2019, ss. 475). Korzystając z relacji i dokumentów stworzyłem w ten sposób monografię która jako pierwsza w całości dotyczyła wydarzeń od 1 do 22 listopada 1918 roku we Lwowie – zbrojnemu i politycznemu konfliktowi polsko-ukraińskiemu, życiu mieszkańców miasta podczas bitwy toczącej się na jego ulicach, wreszcie antyżydowskiej przemocy jaka swą eskalację znalazła w pogromie lwowskim. Opisałem również miejsce wspomnianych wydarzeń w konflikcie pamięci Polaków i Ukraińców. Książka była dyskutowana naukowo (m.in. Edyta Majcher-Ociesa, D.K. Markowski, *Dwa powstania. Bitwa o Lwów 1918. Recenzja*, „UR Journal of Humanities and Social Sciences” 2019, t. 12, nr 3, ss. 159–171; Wiktor Węglewicz, *Recenzja: D.K. Markowski, Dwa powstania. Bitwa o Lwów 1918*, „Rocznik Przemyski” t. 58, *Historia*, 2022, z. 4 (28), ss. 267-272), pojawiła się również recenzja negatywna,

która spotkała się z moją odpowiedzią (Marek Bogdan Kozubel, *Dwa powstania – recenzja*, „Klio” 2019, nr 4, s. 173-186; *Od dyskusji do emocji : na marginesie artykułu recenzyjnego Marka Bogdana Kozubla / Damian K. Markowski. Wyważanie otwartych drzwi, czyli w odpowiedzi dr. Damianowi K. Markowskiemu / Marek Bogdan Kozubel*, „Klio” (Toruń). 2020, nr 2, s. 275-287).

Wspomniana monografia zwyciężyła w II Edycji Konkursu o Nagrodę im. Janusza Kurtyki, co pozwoliło na jej przetłumaczenie na języki angielski i niemiecki (*Zwei Aufstände. Die Schlacht um Lemberg 1918*, Peter Lang, Berlin, 2021, ss. 456; *Lwów or L'viv? Two Uprisings in 1918*, Peter Lang, Berlin 2021, ss. 418).

Wyniki swoich badań, szczególnie w odniesieniu do opublikowanych książek, prezentowałem podczas promocji i dyskusji naukowych w ośrodkach naukowych w Europie i Stanach Zjednoczonych Ameryki, by wymienić dyskusje jakie miały miejsce na Ukraińskim Uniwersytecie Katolickim we Lwowie, w Stacjach Badawczych PAN w Berlinie i Wiedniu, Center for Russian, East European and Eurasian Studies w University of Kansas, Universität Potsdam, University of St. Thomas, czy Universität Regensburg.

Jako kolejny krok w karierze naukowej zaplanowałem próbę wypełnienia jednej z ostatnich białych plam w historii konfliktu polsko-ukraińskiego w XX wieku. Po tym, jak stosunkowo szeroko opisano przyczyny, przebieg i skutki zbrodni wołyńskiej, a także walk polsko-ukraińskich na Lubelszczyźnie, brak było szerszych badań konsekwentnie opisujących wydarzenia, do których doszło w Galicji Wschodniej.

Pozwolę sobie zatem przejść teraz do zwięzłego omówienia monografii naukowej zaproponowanej jako rozprawa habilitacyjna. Miejsce szczególne w najnowszej historii narodów polskiego i ukraińskiego zajmuje krwawy konflikt między Polakami a Ukraińcami, który osiągnął swoje tragiczne apogeum w latach czterdziestych minionego stulecia. Jednym z jego najistotniejszych odłonek były antypolskie czystki dokonane przez Organizację Ukraińskich Nacjonalistów i jej zbrojne ramię – Ukraińską Powstańczą Armię – na polskiej ludności zamieszkującej tereny okupowanych przez Rzeszę Niemiecką województw południowo-wschodnich II Rzeczypospolitej Polskiej: tarnopolskiego, lwowskiego i stanisławowskiego. Przyczyną tych tragicznych wydarzeń był zamiar kierownictwa frakcji banderowskiej OUN, by fizycznie usunąć ludność polską (za pomocą zabicia części populacji i wypędzenia pozostałych przy życiu) aby jej obecność na ziemiach przedwojennej Polski nie zaważyła na uznaniu po wojnie terenów spornych za część państwa polskiego.

W wyniku skoordynowanej, zaplanowanej i przeprowadzonej fali mordów i terroru od czerwca 1943 do czerwca 1945 roku na obszarze od rzeki Styr na północy po główny grzbiet Karpat Wschodnich na południu oraz od rzeki Zbrucz na wschodzie po rzekę San na zachodzie śmierć poniosło około 31,5 tys. osób narodowości polskiej, a także co najmniej 200 Żydów (ukrywanych przez Polaków przed nazistami). W wyniku polskich akcji odwetowych wymierzonych zarówno w ukraińskie podziemie, jak i ludność cywilną, zginęło co najmniej około 700 Ukraińców. Obawa przed śmiercią z rąk nacjonalistów spowodowała masową ucieczkę Polaków na zachód. Z Galicji Wschodniej zbiegło wówczas co najmniej 300 tysięcy osób. Napady trwały również po zakończeniu okupacji niemieckiej, co po ogłoszeniu przez komunistów pozornie dobrowolnego wyjazdu do Polski w jej nowych granicach znacząco wpłynęło na przyspieszenie procesu ekspatriacji, pożądanego przez sowieckie władze okupacyjne. W rezultacie „antypolska akcja” OUN i UPA, jak nazywano w dokumentach ukraińskich działania wymierzone w Polaków, znacząco przyczyniła się do zmniejszenia polskiej obecności na terenach polsko-ukraińskiego etnicznego pogranicza.

Przeciwdziałać antypolskim akcjom próbowały struktury Polskiego Państwa Podziemnego, szczególnie Armia Krajowa. Wysilek ten wpłynął na zmniejszenie liczby ofiar i uratowanie części ludności w bazach samoobrony. Nie mógł jednak całkowicie zminimalizować zagrożenia ze strony ukraińskiego podziemia i partyzantki. W toku działań bojowych oddziały AK przeprowadziły szereg akcji antyukraińskich, zakończonych śmiercią setek cywilów. Polskie podziemie nie było również w stanie skutecznie zahamować ucieczki części Polaków na zachód, za San.

Niemieckie władze okupacyjne starały się reagować represjami w odpowiedzi na ukraińskie wystąpienia. Ich działania były jednak wymierzone głównie w ludność cywilną, i to tam, gdzie napady banderowców dotykały funkcjonariuszy niemieckich i groziły zerwaniu planów gospodarczego wyzysku terenów dystryktu Galizien. Od listopada 1943 do maja 1944 roku w wyniku pacyfikacji zamordowano ponad 1,5 tys. Ukraińców. Wraz z przybyciem do Galicji Wschodniej licznych i silnych zgrupowań partyzantki sowieckiej, paraliżujących system okupacyjny, Niemcy dostrzegli możliwość wykorzystania OUN i UPA przeciwko czerwonym partyzantom. Coraz częściej dochodziło do lokalnych porozumień, skutkujących wspólnym niemiecko-ukraińskim akcjom przeciwko komunistycznym oddziałom leśnym, a także cichym zezwoleniem banderowcom na prowadzenie działań antypolskich. Sytuacja zmieniła się

całkowicie kiedy w czerwcu 1944 r. we Lwowie doszło do zawarcia umowy między kierownictwem OUN(b) a niemieckimi władzami okupacyjnymi. Na jego podstawie Niemcy przekazali UPA wiele broni i amunicji, a ostatecznie wypuścili z aresztu także czołowych działaczy OUN, aresztowanych jeszcze w 1941 roku, w tym Stepana Bandere.

„Antypolska akcja” w okupowanych województwach południowo-wschodnich była zatem kontynuacją zbrodni wołyńskiej i podobnie jak to wydarzenie, miała w założeniach jego sprawców doprowadzić do „oczyszczenia” z polskiej ludności terenów uznanych przez ukraińskich nacjonalistów za etnicznie ukraińskie. W sytuacji, gdyby zakończyła się pełnym sukcesem, kierownictwo OUN wierzyło, iż uniknie w ten sposób ewentualnych plebiscytów ludności po zakończeniu II wojny światowej, co z kolei miało zwiększyć prawdopodobieństwo włączenia Galicji Wschodniej i Wołynia do niepodległego państwa ukraińskiego.

Badania naukowe na temat zbrodni popełnionych w Galicji Wschodniej były prowadzone przez nielicznych polskich historyków, takich jak Grzegorz Motyka i Grzegorz Hryciuk. W ich wartościowych pracach wydarzeniom w Galicji poświęcono jednak stosunkowo niewiele miejsca z uwagi na to, że opracowania te obejmowały szersze spektrum konfliktu polsko-ukraińskiego lub dotyczyły sytuacji ludności pod okupacjami. Wartościowe były również badania Ihora Il'juszyna. Inni historycy ukraińscy nie byli niestety w stanie wznieść się ponad nacjonalistyczną wykładnię nurtu gloryfikującego OUN i UPA, przez co ich prace napisane zostały przeważnie na wzór języka źródeł na jakich zostały oparte. Mało wiarygodne w odniesieniu do ustalenia ogólnego przebiegu wydarzeń są również prace autorów o konotacji kresowej, związanych raczej z ruchem publicystycznym niż z zawodowym pisaniem historii. W związku z powyższym, brak było dotąd w polskiej i ukraińskiej historiografii opracowania naukowego w którym obszernie i w pełni nakreślone zostałyby przyczyny, przebieg i skutki „antypolskiej akcji” w Galicji Wschodniej ze wskazaniem możliwie najdokładniejszej liczby ofiar, z analizą stosunku do „antypolskiej akcji” niemieckiej administracji okupacyjnej, służb bezpieczeństwa, Wehrmachtu, a także komunistycznej partyzantki i – po zmianie okupacji – organów bezpieczeństwa wewnętrznego Związku Sowieckiego.

Podjęwając badań nad antypolskimi czystkami na terenie trzech przedwojennych województw południowo-wschodnich II Rzeczypospolitej Polskiej przyświecał mi zamiar wypełnienia istotnej luki w historiografii dotyczącej konfliktu

polско-ukraińskiego w latach czterdziestych dwudziestego wieku. Monografia jest zatem pierwszym naukowym opracowaniem wspomnianych tragicznych wydarzeń. W ten sposób książka wypełnia lukę w historiografii, precyzując zarówno przebieg tamtych tragicznych wydarzeń, wskazując na możliwe szacunki ofiar obu stron konfliktu, a także odnosi się do zagadnienia polityki pamięci Polski i Ukrainy.

Książka „W cieniu Wołynia” powstawała w ciągu pięciu lat, jednakże materiały do niej zbierałem od swoich pierwszych wyjazdów badawczych na Ukrainę, czyli od 2007 roku. Starłem się możliwie jak najpełniej wykorzystać archiwalia wytworzone zarówno przez polskich, jak i ukraińskich oraz niemieckich i sowieckich aktorów tamtych wydarzeń. Wachlarz źródeł uzupełniłem licznymi wspomnieniami, relacjami i dziennikami, a także kompletną naukową literaturą przedmiotu.

W mojej ocenie główna wartość badawcza książki tkwi we wprowadzeniu w obieg naukowy wielu nowych dokumentów oraz w najpełniejszym jak dotąd opracowaniu największego – po ludobójstwie wołyńskim – aktu przemocy ze strony nacjonalistycznego podziemia ukraińskiego wobec ludności polskiej na terenie województw południowo-wschodnich II Rzeczypospolitej.

Główna hipoteza mojej pracy zakłada, iż od czerwca 1943 r. do czerwca 1945 roku ukraińskie nacjonalistyczne podziemie prowadziło ze zmiennym natężeniem tak zwaną antypolską akcję, mającą na celu częściowe fizyczne wyniszczenie, a częściowe wypędzenie ludności polskiej z Galicji Wschodniej. W miesiącach letnich i jesienią 1943 roku miał miejsce pierwszy etap tej akcji, polegający na uderzeniu w polskie elity – byłych wojskowych, duchownych, działaczy społecznych i politycznych, także w funkcjonariuszy służby leśnej. Nacjonałiści starali się zabijać tych ludzi również z rodzinami, jednocześnie stosując terrorystyczne groźby wobec całej polskiej społeczności. Późną jesienią miały miejsce pierwsze mordy masowe. Najpóźniej w grudniu 1943 r. Roman Szuchewycz, dowódca UPA i lider polityczny OUN, zdecydował o przeniesieniu „antypolskiej akcji” w pełnej skali z Wołynia do Galicji Wschodniej. W pierwszych dwóch tygodniach stycznia 1944 r. wydano szczegółowe instrukcje precyzujące metody „oczyszczania” kolejnych części regionu: polecano najpierw wzywać Polaków do „wyjazdu” na zachód. Jeśli nie posłuchali groźb, miano zabijać wyłącznie mężczyzn, w pokazowy sposób, to znaczy zwykle na oczach rodzin i sąsiadów. Po tych drastycznych praktykach ponawiano akcję zastraszania lokalnej społeczności. Jeśli jednak i te środki nie przynosiły oczekiwanego przez banderowców rezultatu, kolejny atak miał zniszczyć całą miejscowość. Równolegle prowadzono

czystkę mniejszych polskich skupisk, rodzin osiadłych w wioskach ukraińskich, także pojedynczych osób. Mimo tego „złagodzenia” wołyńskiej taktyki, w praktyce wiele napadów przeprowadzono według scenariusza wołyńskiego, to znaczy już przy pierwszym napadzie niszczone całkowicie polskie osady, starając się zabić tak wielu ich mieszkańców, ilu było możliwe. Potwierdzają to znaczne straty wśród osób pozbawionych jakichkolwiek możliwości obrony, to znaczy kobiet i dzieci.

Wątpliwości co do takiego przebiegu wydarzeń nie pozostawiają nie tylko dokumenty Polskiego Państwa Podziemnego, ale i materiały administracji cywilnej oraz organów siłowych niemieckiego, a następnie sowieckiego okupanta. Obraz ten wyłania się jednak przede wszystkim z materiałów wytworzonych przez ukraińskie podziemie i partyzantkę, szczególnie tych z zespołów OUN i UPA zebranych w Wydzielonym Archiwum Służby Bezpieczeństwa Ukrainy w Kijowie. Mam tu na myśli zarówno materiały świadczące o przygotowaniu zbrodniczej akcji, jak i liczne raporty oddziałów UPA i bojówek OUN z jej kolejnych ataków.

Inne spośród hipotez jakie pozwoliłem sobie postawić są następujące:

- a) legalny Rząd Polski przebywający na uchodźstwie nie potrafił zdobyć się na choćby próbę pozyskania ludności ukraińskiej, całkowicie ignorując jej nastroje i dążenia. Stracono w ten sposób szansę jeśli nawet nie na zapobieżenie, to przynajmniej na ograniczenie antypolskich nastrojów wśród Ukraińców;
- b) kierownictwo OUN było zainteresowane wyniszczeniem polskiej ludności w związku z doświadczeniem Zagłady Żydów przeprowadzonej przez niemieckich nazistów;
- c) podczas „antypolskiej akcji” władze niemieckie nie były zainteresowane ochroną polskiej ludności narażonej na ataki OUN i UPA;
- d) w odróżnieniu od terenów Wołynia, ukraińscy nacjonałiści nie osiągnęli zakładanych celów, ponieważ większość (około 65 procent) polskich mieszkańców dystryktu Galizien zdecydowała się mimo niebezpieczeństwa pozostać na miejscu;
- e) OUN i UPA nie udało się urządzić w Galicji „krwawej niedzieli” (jak 11.07.1943 r. na Wołyniu), czyli dokonać masowych rzezi ludności polskiej skupionej w rzymskokatolickich kościołach podczas Świąt Wielkanocnych, choć na ten okres zaplanowano kulminację napadów. Ataki te okazały się mniej skuteczne od tych prowadzonych wcześniej z uwagi na przygotowanie do obrony i porzucenie przez Polaków mniejszych miejscowości;

- f) OUN starała się stwarzać pozory, iż zbrodnie dokonywane za jej sprawstwem na Polakach są rezultatem oddolnej reakcji ludności ukraińskiej, a nie zaplanowaną czystką;
- g) ofiarami polskiego odwetu, zarówno zorganizowanego przez AK, jak i oddolnego, padły setki bezbronnych Ukraińców, w większości nie zaangażowanych w antypolskie działania. W książce po raz pierwszy w historiografii opublikowano przekrojowe wyniki badań również na temat strat ukraińskich w Galicji Wschodniej;
- h) liczba polskich ofiar mająca ugruntowanie w dokumentach i wiarygodnych relacjach w sposób radykalny różni się od szacunków podawanych przez środowiska związane z ruchem kresowym;
- i) działania ukraińskich nacjonalistów spełniają definicję ludobójstwa;-za ludobójstwo mogą zostać uznane również wybrane, opisane w książce akcje odwetowe AK wymierzone w ludność ukraińską;
- j) polsko-ukraiński konflikt pamięci wokół różnej interpretacji opisywanych wydarzeń w Polsce i na Ukrainie jest jednym z głównych czynników stojących na drodze pełnemu pojednaniu między naszymi narodami;

Praca składa się ze wstępu, dziewięciu rozdziałów zachowanych (poza rozdziałem ostatnim) w porządku chronologiczno-problemowym, zakończenia, przypisów, bibliografii, spisu źródeł ilustracji oraz indeksu nazwisk.

We wstępie zaprezentowano problem badawczy, uzasadniono jego podjęcie, scharakteryzowano najważniejsze założenia pracy, a także dokonano przeglądu literatury przedmiotu.

Rozdział pierwszy poświęcony został wyjaśnieniu podłoża konfliktu między Polakami a Ukraińcami w Galicji Wschodniej, poczynając od doby międzywojennej, kiedy to żywe były jeszcze echa zmagania odrodzonej Polski z Zachodnioukraińską Republiką Ludową, po wybuch II wojny światowej, antypolskie wystąpienia OUN, sytuację obu narodowości pod pierwszą okupacją sowiecką. Poruszono również kwestie działalności OUN – frakcji Bandery w pierwszych tygodniach po rozpoczęciu niemieckiej agresji na Związek Sowiecki, warunki powstałe po nastaniu okupacji nazistowskiej, zaostrzenie się konfliktu polsko-ukraińskiego, a także wpływ holokaustu na przyszłe plany banderowców.

W rozdziale drugim opisano wpływ rzezi wołyńskiej na sytuację w Galicji Wschodniej, postępującą anarchizację regionu wskutek rajdu partyzantki sowieckiej. Scharakteryzowano plany OUN względem dystryktu Galizien, powstanie Ukraińskiej

Ludowej Samoobrony i kontrakcję niemieckiej władzy. Podałem także najważniejsze przykłady spośród pierwszych antypolskich akcji ukraińskich nacjonalistów, opisałem działania odwetowe Armii Krajowej, rozbudowę placówek polskiej samoobrony, wreszcie dokonałem analizy procesu decyzyjnego w łonie kierownictwa OUN skutkującego aprobatą przeniesienia pełnoskalowej „antypolskiej akcji” z Wołynia do Galicji Wschodniej.

Rozdział trzeci opisuje początek masowej czystki ludności polskiej: napady w pierwszych tygodniach 1944 roku, kulminację pierwszej, właściwie niepowstrzymanej fali zbrodni, stosunek do tych wydarzeń sowieckiej partyzantki oraz polskie spory wokół kolejnych koncepcji kontynuowania samoobrony i skali zbrojnego odwetu.

Na łamach rozdziału czwartego opisałem tak zwaną operację wielkanocną, czyli próbę kulminacji „antypolskiej akcji” w Galicji Wschodniej, jaka wskutek ewakuacji części polskiej ludności oraz kontrakcji oddziałów AK nie przyniosła zamierzonego dla banderowców skutku. Scharakteryzowałem rolę Służby Bezpieczeństwa OUN jako komórki odpowiedzialnej za rozpracowanie struktur polskiego podziemia, sparaliżowanie jego możliwości reakcji na działania ukraińskie i wreszcie – bezwzględność w zdobywaniu informacji od schwytanych Polaków.

Rozdział piąty poświęciłem stosunkowi czynników niemieckich (administracji cywilnej, Wehrmachtu i organów bezpieczeństwa) oraz armii węgierskiej w odniesieniu do antypolskich działań OUN i UPA. Podałem przykłady największych akcji pacyfikacyjnych dokonanych przez Niemców w odpowiedzi na ukraińskie powstanie w Galicji, wreszcie opisałem pierwsze kontakty i ostateczne porozumienie niemiecko-ukraińskie. Wyjaśniłem też rolę Węgrów w czasowym powstrzymaniu napadów na Polaków na Podkarpaciu i w Karpatach Wschodnich. W rozdziale opisano także niemieckie zbrodnie – pacyfikacje polskich miejscowości dysponujących samoobroną dokonane przez oddziały niemieckie, także policyjne złożone z ukraińskich ochotników.

Szósty rozdział opisuje wielką ucieczkę ludności polskiej spowodowaną terrorem banderowców, polski odwet, a także upadek autorytetu Polski Podziemnej wywołany brakiem możliwości skutecznego przeciwstawienia się napadom ukraińskim i ochrony własnej ludności. Przybliżyłem także przebieg operacji „Burza” Armii Krajowej w Okręgu AK Lwów, ostatnie większe napady na Polaków u schyłku okupacji niemieckiej, jak również bilans masowej „antypolskiej akcji” pod okupacją nazistów.

W rozdziale siódmym opisałem stosunek OUN i UPA wobec Polaków i Żydów w pierwszych miesiącach ponownej okupacji sowieckiej (od marca do października

1944 r.), formalne zahamowanie „antypolskiej akcji” przez dowództwo Grupy UPA-Zachód, działalność Istriebitelnych Batalionów – oddziałów porządkowych podporządkowanych NKWD złożonych w znacznym stopniu z Polaków, a także stosunek polskiego podziemia do nowo powstałej sytuacji.

Rozdział ósmy poświęcony został ostatniemu etapowi czystki, z jego kulminacją podczas Świąt Bożego Narodzenia 1944 roku trwającą do przedwiośnia 1945 r. Scharakteryzowałem postawę sowieckich władz wobec konfliktu polsko-ukraińskiego, kolejną masową ucieczkę Polaków, tym razem z wykorzystaniem możliwości tak zwanej repatriacji, a także zbrodnicze działania odwetowe polskiego postakowskiego podziemia na skrawku Galicji Wschodniej pozostałym w granicach powojennej Polski. W rozdziale opisano także próby porozumienia OUN i UPA z AK-NIE-DSZ w pierwszej połowie 1945 roku, które ostatecznie zakończyły się przerwaniem czystki i ograniczeniem liczby ofiar po obu stronach.

Ostatni, dziewiąty rozdział, został skonstruowany inaczej niż pozostała część książki. Na jego łamach poddałem analizie najważniejsze według mnie wątki „antypolskiej akcji” w Galicji Wschodniej jakie wymagały wyłączenia z głównej narracji oraz szczegółowego omówienia. Zaliczyłem do nich tragedię rodzin mieszanych narodowościowo, przemoc seksualną wobec kobiet, zróżnicowane postawy ukraińskiej społeczności wobec zbrodni dokonywanych na polskich sąsiadach, mordy dokonywane „po sąsiedzku”, to znaczy pod wpływem antypolskiej agitacji lub podyktowane czynnikami materialnymi, jak również proces niszczenia śladów po polskiej obecności na wspólnej ziemi. Książkę zamyka krótki tekst zakończenia.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Istotna część mojej aktywności naukowej polega na współpracy z badaczami z kraju (Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Rzeszowski) oraz z zagranicznymi ośrodkami naukowymi (Birkbeck College Queen’s University of London, Centrum Historii Miejskiej Europy Środkowo-Wschodniej we Lwowie, Ukraiński Uniwersytet Katolicki we Lwowie);

– przykładem mojej dotychczasowej współpracy naukowej z badaczami z innych krajów może być współautorstwo książki *Making Ukraine: Negotiating, Contesting,*

and Drawing the Borders in the Twentieth Century (ed. O. Palko, C. Ardeleanu, McGill-Queen's University Press, Montreal-Kingston-London-Chicago 2022, ss. 408);

– ponadto moje książki („Anatomia strachu. Sowietyzacja obwodu lwowskiego 1944-1953”, „Dwa powstania. Bitwa o Lwów 1918” oraz jej tłumaczenia: „Zwei Aufstände. Die Schlacht um Lemberg”; „Lwów or Lviv?” były dyskutowane na spotkaniach zorganizowanych przez szereg ośrodków naukowych w Europie i Stanach Zjednoczonych Ameryki;

– podczas mojej dotychczasowej kariery pełniłem funkcję recenzenta artykułów ukazujących się w pismach naukowych:

1. „Pamięć i Sprawiedliwość”
2. „Przeszłość i Pamięć”
3. „Studia Polityczne”
4. „Rocznik Polsko-Niemiecki”
5. „Almanach Warszawy”
6. „Institute of National Remembrance Review”
7. „Studia and Totalitaryzmami i Wiekiem XX”

– w latach 2013-2015 byłem członkiem Rady Muzeum Lubelskiego;

– współtworzyłem również projekt części wystawy stałej Muzeum Historii Polski (Ziemie Wschodnie w XX wieku);

– od 2019 roku jestem członkiem Rady Naukowej Fundacji im. Janusza Kurtyki.

– kilkakrotnie pracowałem jako ekspert ds. wschodnich dla Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Ministerstwa Spraw Zagranicznych, wspierając wspomniane resorty Państwa Polskiego analizami i zgromadzonymi w toku wyjazdów badawczych materiałami. Współpracowałem również z Ośrodkiem Studiów Wschodnich im. Marka Karpia.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

– w grudniu 2022 roku nakładem Wydawnictwa Bellona ukazał się reportaż historyczny mojego autorstwa *Ostatni dzień Hanaczowa. Polsko-żydowskie braterstwo podczas Zagłady* (Bellona, Warszawa 2022, ss. 302). Reportaż powstał w oparciu o relacje ustne i wspomnienia świadków historii: Polaków, Żydów i Ukraińców. Jego tematem był los wsi Hanaczów położonej w dawnym powiecie Przemyślany w województwie lwowskim. Podczas II wojny światowej mieszkańcy Hanaczowa zdecydowali się ratować Żydów z leśnych obozowisk po likwidacji getta w Przemyślanach. Łącznie w

Hanaczowie schronienie znalazło około dwustu osób narodowości żydowskiej. Żydowscy mężczyźni utworzyli pluton Armii Krajowej i razem z Polakami wzięli udział w dwukrotnej obronie Hanaczowa przed napadami UPA i przed niemiecką pacyfikacją, a także w operacji „Burza”. Część polskich mieszkańców Hanaczowa oraz ratowanych przez nich Żydów została zamordowana przez nacjonalistów ukraińskich i żołnierzy niemieckich. Większości udało się przetrwać zagładę wsi i w 1945 roku wyjechać do Polski w jej nowych granicach;

– opublikowałem monografię popularnonaukową *Plonące Kresy. Operacja „Burza” na Ziemiach Wschodnich II Rzeczypospolitej Polskiej*, Oficyna Wydawnicza RYTM, Warszawa 2008 (I wydanie), Warszawa 2011 (II wydanie), ss. 360;

– 18 września 2023 r. wzięłem udział w debacie dotyczącej pierwszej okupacji sowieckiej ziem polskich zorganizowanej przez Państwowe Muzeum II Wojny Światowej w Kijowie;

– od sierpnia 2023 r. jestem członkiem polsko-ukraińskiej grupy naukowców do spraw przeciwdziałania rosyjskiej propagandzie. Grupa działa pod patronatem Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej oraz Fundacji im. Janusza Kurtyki;

– w 2013 r. byłem wykładowcą w ramach projektu „Kresy: polskie ziemie wschodnie w XX wieku. Historia i kultura” Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Oddział w Krakowie) adresowanego do młodzieży szkół średnich województwa małopolskiego. W ramach projektu prowadziłem wykłady w Muzeum Armii Krajowej w Krakowie oraz warsztaty adresowane do uczniów szkół średnich;

– w roku 2006 rozpocząłem współpracę z czasopismem „Polska Zbrojna”. Na łamach „PZ” opublikowałem ponad 110 artykułów popularnonaukowych i recenzji dotyczących historii Polski w XIX i XX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów polskiej wojskowości;

– w latach 2010-2022 opublikowałem ponad 40 artykułów popularnonaukowych i recenzji w popularnych pismach historycznych. Moje artykuły ukazały się w „Mówią Wieki”, „Polityce”, „Dodatku Historycznym Polityki”, „Gazecie Wyborczej”, „Ale Historia: dodatek historyczny do Gazety Wyborczej”, „Do Rzeczy”, „Do Rzeczy. Historia”, „Gazecie Górskiej” oraz miesięczniku „Bieszczady”;

– w latach 2017-2019 opublikowałem na łamach „Nowej Europy Wschodniej” cykl artykułów omawiających polsko-ukraiński konflikt pamięci;

– od 2015 roku udzieliłem kilkunastu wywiadów krajowym i zagranicznym tytułom prasowym („Polityka”, „Gazeta Wyborcza”, „Znak”, „Tygodnik Powszechny”, „Do Rzeczy Historia”, „Polska The Times: Metropolia Warszawska”, „The New York Times”, „El Mundo”).

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

W latach 2014-2017 byłem kierownikiem zespołu badawczego skupiającego historyków i archeologów w programie badawczym „Strażnicy Narodowej Pamięci”, który działał pod auspicjami Senatu Rzeczypospolitej Polskiej. Jako kierownik zespołu odpowiadałem za wyznaczanie miejsc poszukiwań szczątków żołnierzy Wojska Polskiego poległych w 1939 roku na terenie ówczesnych województw: lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego. W wyniku działań zespołu udało się odnaleźć szczątki 146 polskich żołnierzy, z których 24 zidentyfikowano imiennie. W dwóch uroczystych pogrzebach przy udziale kompanii honorowej WP i Sił Zbrojnych Ukrainy odnalezione szczątki pochowano na terenie Polskiego Cmentarza Wojennego w Mościskach na Ukrainie.

Podczas dotychczasowej pracy naukowej otrzymałem szereg nagród i wyróżnień.

Pozwalam sobie podać je poniżej:

2021: Stypendium Naukowe im. Konstytucji 3 Maja

przyznane przez Fundację „Wolność i Demokracja” za osiągnięcia w badaniach stosunków polsko-ukraińskich w XX wieku

2020: Nagroda Krajowa w XXVII edycji Konkursu o Nagrodę „Przeglądu Wschodniego”

za najlepszą książkę naukową o tematyce wschodniej, przyznana przez Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego za książkę *Dwa powstania. Bitwa o Lwów 1918* (Wydawnictwo Literackie, Kraków 2019)

2019: Nagroda im. Janusza Kurtyki w II edycji Konkursu o Nagrodę im. Janusza Kurtyki

za najlepszą książkę naukową o najnowszej historii Polski, przyznana przez Fundację im. Janusza Kurtyki za książkę *Dwa powstania: bitwa o Lwów 1918* (Wydawnictwo Literackie, Kraków 2019)

2019: Nominacja do Nagrody im. prof. Tomasza Strzembosza w XI edycji Konkursu

za najlepszą książkę naukową dotyczącą najnowszej historii Polski, przyznana za książkę *Anatomia strachu: sowietyzacja obwodu lwowskiego 1944-1953. Studium zmian polityczno-gospodarczych* (Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Warszawa 2018)

2016: Nagroda Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej

przyznana za działania na rzecz ratowania polskiego dziedzictwa kulturowego na Wschodzie

2007: Stypendium Prezesa Rady Ministrów

za wybitne osiągnięcia w nauce podczas studiów

.....
(podpis wnioskodawcy)